

УДК 008: 159.923.2

Скрицька Наталія

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ

У тезах пропонується визначення проблеми культурної ідентичності, яка є чи не найважливішою для культурологів, психологів, філософів, істориків, політологів та ін. Адже культурна ідентичність або самовизначення людського «Я» полягає в суспільно-культурних нормах і зразках поведінки, в людській психіці та свідомості, в системі соціальних цінностей та мові, в усвідомленні власного «Я» з позиції різноманітних культурних характеристик. А тому дослідити корені походження культурної ідентичності є основним завданням культурного процесу в цілому.

Ключові слова: культурна ідентичність, етнічна ідентичність, релігійна ідентичність, самовизначення, самоідентичність, ідентифікація, спільнота, людина, суспільство, культура.

Skrycka N. Cultural Identity in Terms of Self Identity

The article considers the problem of cultural identity which is the main sphere of interest for most of culturologists, psychologists, philosophers, historians, and political science specialists. The author denotes that cultural identity or self identity is hidden in social and cultural norms and standards of behaviour, in human consciousness, in social values and language, in realizing of human «ego» in terms of various cultural characteristics. Therefore to understand the origins of cultural identity is the main goal of scientific process in general.

Key words: cultural identity, ethnical identity, religious identity, self identity, community, human, society, culture.

Скрицькая Н. Культурная идентичность в контексте самоопределения

В тезисах предлагается определение проблемы культурной идентичности, которая есть основной для культурологов, психологов, философов, историков, политологов и др. Так как культурная идентичность или самоопределе-

ние человеческого «Я» кроется в общественно-культурных нормах и образцах поведения, в человеческой психике и сознании, в системе социальных ценностей и мове, в самосознании собственного «Я» з позиции различных культурных характеристик. Поэтому есть необходимость изучить корни культурной идентичности как процесса в целом.

Ключевые слова: культурная идентичность, этническая идентичность, религиозная идентичность, самоопределение, самоидентичность, идентификация, сообщество, человек, общество, культура.

Актуальність теми полягає в тому, що культурна ідентичність – це складний суспільний феномен. Проблема ідентичності або самовизначення стосується як окремого індивіда, так і певного етносу, народу, державності, проте існують різні підходи щодо розв’язання цього завдання. Визначення складності та різноманітності явища культурної ідентичності є метою цієї теми.

Культурна ідентичність є найважливішим процесом культурного устрою кожної спільноти. Людина – це завжди індивідуальність, неповторність, особистість, що вимагає її групового співіснування та самоідентифікування з певною групою, усвідомлення себе як невід’ємної частини колективу. Проблему культурної ідентичності слід розглядати не з позиції окремого чи загального, а з усвідомлення власного «Я» людини, її самоцінності та самовираження в суспільстві. Адже культурні зразки, норми, традиції ідентифікують не лише спільноту, а й певну особистість.

Філософський екзистенціалізм, психоаналіз розкривають ідентичність через поняття творчості, яке властиве лише людині. Найкраще сутність акту творіння розкриває мистецтво, художня творчість. У творчо-художньому ставленні до світу розкривається інший світ. «В акті творіння, – за визначенням Еріха Фромма, – індивід поєднує себе зі світом, долає рамки пасивності свого існування, входить в царство свободи, в якому він може почувати себе дійсно людиною» [4, с. 56]. Потрібно зазначити, що творчість – це завжди свобода дій.

Прагнення до пізнання та освоєння світу теж можна віднести до самовираження власного «Я». Не менш важливою ознакою культурної ідентичності є те, що саме культура дає можливість людині досягнути зміст навколишнього буття (соціуму). Складені

уже в суспільстві норми, зразки є кореляторами та орієнтирами для людини, яка прагне самовизначитись.

Однак ідентичність – це не завжди самовизначення індивіда чи окремого «Я». Це ще й ідентичність нації, етносу, релігії, а тому варто говорити про національну ідентичність, етнічну чи релігійну ідентичності.

Потрібно зазначити, що саме поняття «ідентичність» для нас є новим. У культурологічних словниках ідентичність визначається лише через призму психологічного уявлення людини про своє «Я».

У науці розрізняють такі види ідентичностей:

- соціальна ідентичність (ототожнення себе із соціальною позицією);
- групова ідентичність (ототожнення себе з тією чи іншою спільністю);
- етнічна ідентичність (ототожнення себе з певною культурною етнічною групою);
- культурна ідентичність (ототожнення себе з певною культурною традицією).

Культурна самоідентичність є одним з найважливіших етапів культурного устрою кожного суспільства. Людина не завжди усвідомлює весь спектр культурних чинників в суспільстві (смаки, уподобання, оцінки, мова), проте вона здатна ідентифікувати себе мимохідь, належачи до певної культури (соціальної, професійної тощо). З цього випливає, що процесу культурної ідентичності властива неусвідомленість дій, які мотивуються в процесах поведінки.

Слід наголосити й на тому, що поняття ідентичності як психологічне, так і культурне й національне явище не отримало однозначного визначення в науковців. У різноманітних напрямках, залежно від їх теоретичної організації, соціально-культурних елементів вважається ключовим механізмом ідентифікації. Такий погляд віднайшов своє відображення в теорії соціальної ідентичності Генрі Тойфеля та в завершеному вигляді Джона Тернера.

Специфіка ідентичності проявляється і в повсякденному житті. Так, це може бути особливий тип одягу, прикраси і навіть спосіб харчування тощо.

Для багатьох етнічних груп виразним ідентифікаційним чинником виступає мова. Не випадково, що саме тому етнічні спільності завжди в першу чергу стурбовані збереженням рідної мови, її по-

дальшим розвитком та передачею з покоління в покоління. Однак основним ідентифікаційним критерієм може виступати не тільки мова, а й релігія, історія, територія тощо. Н. М. Мадей у своїй праці «Культурна ідентичність» зазначає, що «якщо повернутись до теми мови, то необхідно підкреслити двосторонній зв'язок між мовою та ідентичністю, – з одного боку, а з іншого, – існування мови є необхідною умовою самоідентифікації та самокритизації» [3, с. 18].

Важливою ознакою ідентичності є не розгляд людини як біологічної істоти, а як істоти соціальної, як особистості, яка живе, творить і діє в суспільстві, задіяна в певний суспільний процес.

Якщо взяти за приклад розвиток дитини, то з роками у її просторі з'являються не тільки батько й мати, а й інші дорослі, які стають предметом ідентифікації дитиною себе з дорослими як основи становлення нового ступеня ідентичності. Пізніше дитина може ідентифікувати себе з предметами окремих професій, оскільки для неї важливою постає проблема суспільної значимості в суспільстві та визначення її діяльності.

Психологи зазначають, що найважче суспільна ідентичність проявляється в підлітковому віці, оскільки перед підлітком стоїть завдання і проблема об'єднання всього світогляду в ціле. Підліток повинен осмислити все, зв'язати з минулим і спроектувати на майбутнє. Найважливіше тут – визначення себе в групі (оточенні) людей, в суспільстві з чіткою життєвою позицією.

З цього приводу Еріксон запроваджує поняття «психологічно-го мораторію», яким і позначає кризовий період між юнацтвом та дорослим життям. Підліток, самовизначившись, набуває рис дорослої ідентичності та нового ставлення до світу.

У руслі психологічних концепцій з поняттям ідентичності нерозривно пов'язане поняття ідентифікації, яке сприяє формуванню ідентичності.

Ідентичність може мати різне природне походження. Автор та дослідник феномену культурної ідентичності Сміт, вважає, що класична ідентичність виростає зі сфери виробництва, тоді як релігійна – зі сфери спілкування. Вона спирається на об'єднання культурних елементів – цінностей, символів, міфів, традицій, які виражаються в обрядах та ритуалах.

Іноді можемо спостерігати переплетення релігійних та етнічних ідентичностей. Наприклад, становище сучасних католиків і протестантів у Північній Ірландії; становище католиків у євро-

пейських країнах та їх співіснування з іншими народами та їх віросповіданням.

Сміт виділяє такі спільні риси, які характеризують національну ідентичність:

- 1) історичну територію та рідний край;
- 2) спільні міфи та історичну пам'ять;
- 3) спільну масову культуру;
- 4) єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів суспільства;
- 5) спільні економічні інтереси.

Сучасним ідентифікуючим чинником є ідентифікація цивілізацій.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що історичний досвід людства відобразився в розвитку культурної ідентичності, а розвиток окремої людини – в самоідентичності. Культура як умоглядна категорія, що відзначає певний клас явищ в соціальному житті суспільства, розрізняє родову, територіальну, релігійну, етнічну, національну та цивілізаційну ідентичності. Адже ж культура не може існувати як «культура взагалі». Кожна культура є специфічним набором способів соціальної практики будь-якої конкретно-історичної цінності.

Література:

1. Гнатчук О. С. Культурологія. – Чернівці: [Б. в.], 2007. – 202 с.
2. Гуревич П. Культурологія. – М.: Знание, 1996. – 288 с.
3. Мадей Н. М. Проблема культурної ідентичності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/navch_metod_list2005.htm.
4. Павленко О. П. Культурологія. – К.: Видавець Паливода А. В., 2006. – 176 с.